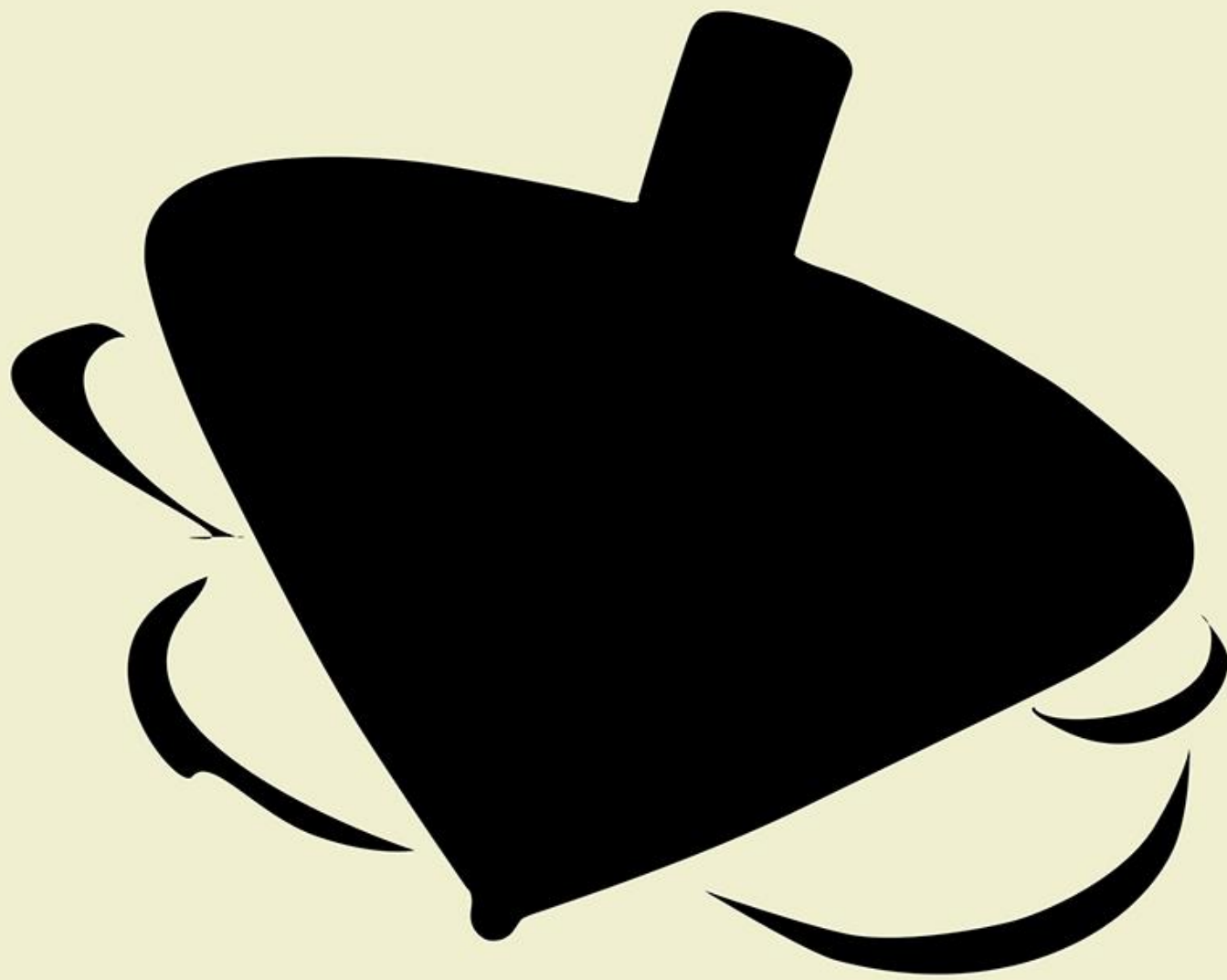

ŠKOLA SUVREMENE HUMANISTIKE
ANTIKA P SEMINAR

15.-20.5.2023.

SKD „PROSVJETA“, PRERADOVIĆEVA 21, ZAGREB

POPULARNA KULTURA I DRUŠTVO / OBRAZOVANJE U KAPITALIZMU /
MARKSISTIČKI POJAM KLAŠE / ROD, SPOL, KLAŠA / ORODNJENO NASILJE /
NACIONALIZAM I MARKSIZAM / ORGANIZIRANJE U UMJETNIČKOM POLJU /
KRITIKA EJBLIZMA / TRANSRODNOST I POLITIKA

PRIJAVE DO 10.5. NA: slobodnifilozofski@gmail.com

INFO NA: subversivefestival.com

ORGANIZACIJA: SLOBODNI FILOZOFSKI & SUBVERSIVE FESTIVAL

Antikapitalistički seminar

Treći Antikapitalistički seminar u organizaciji portala *Slobodni Filozofski* i *Subversive festivala* ove će se godine održati od 15. do 20. svibnja 2023. godine u sklopu Škole suvremene humanistike. Kao i seminar prethodnih godina, i ovaj se razvija kao politička edukacija koja otvara prostor za stvaranje i kritičko propitivanje pojmova, ideja i teorija koje će doprinijeti promjeni svijeta.

Osnovno polazište antikapitalističkih znanja je neodvojivost teorije i prakse. U političkoj edukaciji ovog tipa se, dakle, ne radi o usko shvaćenoj teoriji iz akademskih i kanonskih optika, već o znanju koje ide iz prakse i oblikuje praksu. Ovakav tip teorije razvija se u marksizmu, ali i u drugim kritičkim pristupima znanju. Premda bi se moglo tvrditi da je svako znanje u određenom smislu *političko* znanje, tip teorijsko-praktičkog znanja koje nastoji promijeniti svijet u pravcu jednakosti i većih sloboda ne prikriva svoju političnost (pod krinkom tobožnje vrijednosne neutralnosti i bezinteresnosti), već proizvodi znanje koje jest i mora biti politika – političko organiziranje koje preobražava ljudske zajednice prema njihovim potrebama. Ovakav tip političke edukacije, također, svjesno ističe *kolektivnu* proizvodnju znanja. Svako znanje je proizvedeno kolektivno (čak i ono koje inzistira na ideologemima o individualnom i „genijalnom“ autorstvu i ekspertizi), ali obrazovanje koje promiče i smjera prema kolektivnom stvaranju, učenju, iskustvu i imaginaciji ujedno teži biti dostupno svima.

Na tom je tragu osmišljen i Antikapitalistički seminar: kao mjesto zajedničke proizvodnje znanja koje je integralni dio borbe za bolji svijet. Stoga ćemo i ove godine propitivati neke od pojmova i teorija koje objašnjavaju postojeći sistem i njemu svojstvene odnose eksploatacije, opresija, nasilja i discipliniranja, ne bismo li zajednički razvile_ i alatke za njegovu promjenu. Znanje i imaginiranje ćemo razvijati kroz upoznavanje s nekima od temeljnih koncepata, teorija i kritika, kroz predavanja, čitanja, radionice, opimjeravanja kroz popularnu kulturu i razgovore.

Teme seminara:

popularna kultura i društvo
obrazovanje u kapitalizmu
marksistički pojam klase
rod, spol, klasa
orodnjeno nasilje
nacionalizam i marksizam
organiziranje u umjetničkom polju
kritika ejblizma
transrodnost i politika

Seminar će se održavati u poslijepodnevnim i večernjim satima u SKD „Prosvjeta“ (Preradovićeve 21, u dvorištu) kroz susrete u trajanju od sat i pol vremena po terminu. Program će se realizirati kroz osam predavanja s raspravama i dvije radionice. Preporučuje se polaznicima_ama da poprate i preostali program ovogodišnjeg festivala.

Za prijavu je dovoljno da nam pošaljete svoje ime i prezime te preferirane zamjenice **na slobodnifilozofski@gmail.com do 10. svibnja 2023.** Ako želite, možete nam ukratko napisati i svoju motivaciju ili navesti dosadašnje iskustvo. Osim za polaznike_ce seminarske grupe, predavanja i radionice otvorene su i za sve koji_e nisu u mogućnosti popratiti cjelokupni program seminara.

Predavanja i radionice drže: Nina Čolović, Maja Solar, Vir Lev, Stipe Ćurković, Lazar Petković, Andrea Vuljević, Martin Beroš i Vesna Vuković

Seminar koordiniraju: Karolina Hrga, Martin Beroš, Andrea Vuljević, Maja Solar, Vir Lev

RASPORED:

ponedjeljak 15.5.

17.30h Uvod u seminar

18.00h Martin Beroš: Tragovima političke edukacije u popularnoj kulturi

20.00h Nina Čolović: Škola protiv života / život protiv škole

utorak 16.5.

17.30h Lazar Petković: Klasa u Marksovoj i marksističkim teorijama

19.30h Nina Čolović: Zašto žene nisu klasa? (radionica)

srijeda 17.5.

17.30h Maja Solar: Orodnjeno nasilje: strukturni uvjeti

19.30h Maja Solar: Orodnjeno nasilje: politike (radionica)

petak 19.5.

17.30h Stipe Ćurković: Nacionalizam: slijepa pjega marksizma?

19.30h Vesna Vuković: Nevolje s klasom: umjetnost i rad

subota 20.5.

17.30h Andrea Vuljević: Koliko je u kapitalizmu osoba s invaliditetom?

19.30h Vir Lev: O čemu govorimo kada govorimo o trans genocidu

(termini susreta, naslovi i opisi predavanja/radionica te popratna literatura podložni su izmjeni)

Martin Beroš

Tragovima političke edukacije u popularnoj kulturi

Odmičući se od nasljeđa postaltiserovskog miljea i kulturizirane revizije Gramscija koja potire materijalnu dimenziju ideoloških interpelacija, a na tragu agitacijsko-edukacijske uloge filma u Trećoj kinematografiji tijekom 1960-ih, pokušat ćemo provizorno identificirati primjere audiovizualnih uradaka popularne kulture iz proteklih pedesetak godina koji mogu poslužiti kao odskočna daska ili didaktička pratnja u projektu kolektivnog političkog obrazovanja za dubinsku društvenu transformaciju.

Preporuka za gledanje:

Queimada (Burn!), r: G. Pontecorvo (1969), dostupno na:

<https://www.youtube.com/watch?v=cF5mhZDX0Kc>

Produbljivanje teme:

Jeremy Gong: Proučavanje Marxa nije za elitiste. Dostupno na:

<http://slobodnifilozofski.com/2020/07/proucavanje-marxa-nije-za-elitiste.html>

Ernest Mandel: Propaganda i agitacija. Dostupno na:

<http://slobodnifilozofski.com/fusnote/propaganda-i-agitacija>

Christoph Hesse: Slike u pokretu – opažanja o filmu i politici. Dostupno na:

<http://slobodnifilozofski.com/2014/08/christoph-hesse-slike-u-pokretu.html>

Vivek Chibber: Spašavanje klase od kulturnog zaokreta. Dostupno na

<http://slobodnifilozofski.com/2019/12/spasavanje-klase-od-kulturnog-zaokreta.html>

Vivek Chibber: Consent, Coercion and Resignation: The Sources of Stability in Capitalism.

Dostupno na: <https://www.youtube.com/watch?v=2dcVoQbhFtQ> + rasprava

<https://youtu.be/hPcvwTO73CI?t=2524>

Vivek Chibber: Spašavanje klase od kulturnog zaokreta. Dostupno na

<http://slobodnifilozofski.com/2019/12/spasavanje-klase-od-kulturnog-zaokreta.html>

Alberto Toscano | Jeff Kinkle: Kognitivno mapiranje i kapitalizam u Žici: Baltimore kao svijet i reprezentacija. Dostupno na: <http://slobodnifilozofski.com/2011/12/alberto-toscano-i-jeff-kinkle.html>

Karla Crnčević: Gerilske metode Treće kinematografije. Dostupno na:

<http://slobodnifilozofski.com/2022/12/gerilske-metode-trece-kinematografije.html>

Cinzia Arruzza: Onkraj logike paralelnih pokreta: treći feministički val kao klasna formacija. Dostupno na: <http://slobodnifilozofski.com/skripta-tv/onkraj-logike-paralelnih-pokreta-treci-feministicki-val-kao-klasna-formacija>

Brendan Cooney: Što je društveno potrebno radno vrijeme? Dostupno na: <http://slobodnifilozofski.com/2022/09/sto-je-drustveno-potrebno-radno-vrijeme.html>

Igor Dragišić: Antispecizam u teoriji i praksi. Dostupno na: <http://slobodnifilozofski.com/2021/08/antispecizam-u-teoriji-i-praksi.html>

Jason Hribal, „Animals are Part of the Working Class Reviewed“ u: Borderlands, vol. 11 no. 2 (2012). Dostupno na: <https://www.all-creatures.org/articles/ar-animals-working-class.pdf>

Nathaniel Flakin: Komunizam katastrofe kao odgovor na klimatsko beznađe. Dostupno na: <http://slobodnifilozofski.com/2019/12/komunizam-katastrofe-odgovor-klimatsko-beznade.html>

Shamsher Singh: Kotao, mač, pobjeda! Dostupno na: <http://slobodnifilozofski.com/2021/11/kotao-mac-pobjeda.html>

Margaret Killjoy: Pripremite se za kraj svijeta na racionalni način. Dostupno na: <http://slobodnifilozofski.com/2022/12/pripremite-se-za-kraj-svijeta-na-racionalni-nacin.html>

Mislav Žitko: Djelomično automatizirani platformski kapitalizam. Dostupno na: <http://slobodnifilozofski.com/2022/09/djelomicno-automatizirani-platformski-kapitalizam.html>

Leon Thomas: Prekarnost političkog gradualizma. Dostupno na: <http://slobodnifilozofski.com/fusnote/prekarnost-politickog-gradualizma>

Dietmar Dath: Deset rijetko postavljenih progresivnih zahtjeva Ekspropriranima. Dostupno na: <http://slobodnifilozofski.com/2014/12/dietmar-dath-deset-rijetko-postavljenih.html>

Nightcrawler (2014), r: Dan Gilroy <https://www.imdb.com/title/tt2872718/>

Enver Krivac: Vježba iz krivo usmjerene ljutnje. Dostupno na: <https://www.youtube.com/watch?v=ZTTTGU-53FY&t=130s>

Lisa Hough-Stewart | Nick Meynen: BDP je beskorisna mjera. Čime je zamijeniti?. Dostupno na: <http://slobodnifilozofski.com/2022/10/bdp-je-beskorisna-mjera-cime-je-zamijeniti.html>

Karl Marx on Alienation. Dostupno na: <https://www.youtube.com/watch?v=PZ4VzhluKCQ>

Brendan Cooney: Law of Value by Kapitalism101 All. Dostupno na:

<https://www.youtube.com/watch?v=Hb6dXR6AfXE>

Maja Solar: Feminizam, da, ali koji? Uvod u teoriju socijalne reprodukcije. Dostupno na:

<http://slobodnifilozofski.com/2022/12/feminizam-da-ali-koji-uvod-u-teoriju-socijalne-reprodukcije.html>

Mislav Žitko: Turizam ne može biti osnovica razvoja. Dostupno na:

<https://arhiva.portalnovosti.com/2014/08/mislav-zitko-turizam-ne-moze-biti-osnovica-razvoja/>

Martin Beroš je komparatist književnosti, kulturni i medijski radnik, prevoditelj, dugogodišnji stručni suradnik Subversive festivala i urednik portala Slobodni Filozofski.

Nina Čolović

Škola protiv života / život protiv škole

Povijest obrazovanja razvila se u institucionalizirano, omasovljeno školstvo kakvo poznajemo danas industrijalizacijom, urbanizacijom i razvojem nacionalnih država. Kritika škola i ograničenja koja proizvode kako bi ograničile moguće načine strukturiranja svakodnevnice i sama ima dugu tradiciju; od Marxa, Frankfurtske škole i Foucaulta, Freira i Ilicha do Girouxa i suvremene kritičke pedagogije. Ovo predavanje utabat će kratku povijest školstva, njegova nastanka i načina funkcioniranja u kapitalističkoj državi. Ponudit će mogućnosti njegova razumijevanja i razgradnje analizom funkcija i implikacija škole danas, kao i istražiti što bi značila i kako bi mogla izgledati korjenita transformacija uvjeta i načina na koje se produkcija i razmjena znanja odvija.

Preporuka za čitanje:

Colin Ward. Dosta je ŠKOLstVA! Dostupno na: <https://www.stocitas.org/dosta-je-skolstva.htm>

Produbljivanje teme:

Althusser, Louis. (2018). Ideologija i ideološki aparati Države. Zagreb: Arkzin.

Giroux, Henry. (2001). Theory and Resistance in Education. Connecticut i London: Bergin & Garvey.

Goodman, Paul. (1964). Compulsory Miseducation. Horizon Press.

Haworth, Robert H. (ur.) (2012). Anarchist Pedagogies. VB: PM Press.

Ilich, Ivan. Deschooling Society. (1971). New York: Harper & Row.

Nina Čolović je istraživačica uronjena u teorijske i aktivističke prostore koje putem nastoji pretopiti jedne u druge, kako u domenama kvir_feminističkoga organiziranja tako i u drugim kontekstima okrenutim ekonomskoj i društvenoj pravdi.

Lazar Petković

Klasa u Marksovoj i marksističkim teorijama

Pojam klase se u raznim poljima znanja i delanja često čini kontroverznim i nejasnim, dok se u marksizmu – za koji se smatra da najpodrobnije analizira klasu – pojavljuju mnogostruke klasne teorije. Kod Marksa se o klasi, kao jednom od centralnih pojmova, može raspravljati na barem dva nivoa: strukturnom i sociološko-istorijskom. U marksizmu o klasnoj teoriji ne postoji opšte slaganje po pitanju naglašavanja jednog ili drugog, pa su određene struje više posvećivale pažnju onome što sačinjava strukturni pojam klase prisutan najpre u *Kapitalu*, dok su druge insistirale na važnosti drugog pojma, kojeg je Marks češće koristio u istorijskim i programatskim spisima. U predavanju ćemo u obzir uzeti i neke ne-marksističke tematizacije klase (poput Veberove), pokušaj sintetičkog pristupa (poput rada Erika O. Rajta), kao i razloge i argumente koji se često navode u prilog odbacivanju i prihvatanju klase kao analitičkog i političkog oruđa u savremenoj teoriji i praksi.

Preporuka za čitanje:

Heinrich, M., *Uvod u Marxovu kritiku političke ekonomije*, CRS, Zagreb, 2015, str. 21-38; 84-100 i 186-193 (dostupno na: <https://rosalux.rs/rosa-publications/uvod-u-marxovu-kritiku-politicke-ekonomije/>);

Wright, E. O., *Understanding class*, Verso, London, 2015, str. 1-19 (prevod članka koji je gotovo identičan ovom uvodnom poglavlju knjige dostupan u dva dela na: <https://respublicasopis.net/2023/01/31/kako-razumeti-klase-integrirani-analiticki-pristup-i-deo/> i <https://respublicasopis.net/2023/02/01/kako-razumeti-klase-integrirani-analiticki-pristup-ii-deo/>)

Henning, C., „Povijest teorije kao vademekum: kratka povijest pojma klase u društvenoj teoriji“ u: *3k: kapital, klasa, kritika*, Časopis Centra za radničke studije, god. 3, br. 3, 2016, str. 15-57. (Navedeni broj časopisa je dostupan na: <https://rosalux.rs/rosa-publications/3k-kapital-klasa-kritika-br-3-2016/>); ostali tekstovi u navedenom broju su takođe veoma korisni.

Lazar Petković je student filozofije na Filozofskom fakultetu u Novom Sadu i član kolektiva Gerusija. Neka od glavnih interesovanja su mu: savremena filozofija, psihoanaliza i marksistička teorija i muzika. Bavi se i prevođenjem.

Nina Čolović

Zašto žene nisu klasa? (radionica)

Koncepti kojima se ispisuju teorije i koji usmjeravaju način rada rezbareni su kontekstom u kojem se nalaze; od načina na koji su čitani „izvorni tekstovi“ (iako izvornosti zapravo nikada nema) do načina na koje se prenose u neka druga okruženja u kojima se njihovo značenje oblikuje i pregovara – ponekad i na posve drugačije, ponekad komplementarne, ponekad kontradiktorne načine. Čitanja Marxa i Englesa tako su u feminističkim intepretacijama odlazila u različitim smjerovima s prijedporima oko razumijevanja marksizma, odnosa eksploatacije i opresije, klase i drugih aspekata integralnih teoriji koju su stvarali. Ova radionica rastvorit će neke prijedpore izrasle u raspravama na razmeđu radikalnog feminizma, različitih materijalističkih feminizama i teorije socijalne reprodukcije, na podlozi analize odabranih eseja Monique Wittig, koja je inspirirala kako separatističke tako i emancipatorne pokrete, od lezbijskog feminizma 1970-ih do suvremene kvir teorije.

Preporuka za čitanje:

Wittig, Monique. (1976./1982.) „Kategorija spola“.

Wittig, Monique. (1981.) „Ženom se ne rađa“.

(Oba eseja u: Wittig, Monique. (2010). „Hetero“ um i drugi eseji. Zagreb: Kontra.)

Produblјivanje teme:

Butler, Judith. (2000). "Monique Wittig: Dezintegracija tijela i fiktivni spol", u: *Nevolje s rodom*. Zagreb: Ženska infoteka, 114-130.

Hennesy, Rosemary. (1993). *Materialist Feminism and the Politics of Discourse*. New York: Routledge.

Marx, Karl i Friedrich Engels. (1975). *O historijskom materijalizmu: izbor tekstova*. Zagreb: Školska knjiga.

Vogel, Lise. (1995). *Woman Questions: Essays for Materialist Feminism*. New York: Routledge.

Maja Solar

Orođnjeno nasilje: strukturni uvjeti

Rodno uvjetovano ili orodnjeno (*gendered*) nasilje nije samo nasilje nad ženama. Ono se odnosi na nasilje nad osobama svih rodova. Da bi se nasilje analitički mislilo i da bi se uopšte mogla utemeljiti suvisla teorija o (orodnjenom) nasilju, potrebno je govoriti o strukturnim uvjetima koji nasilje omogućuju, podupiru i održavaju. Međutim, kada se u analizi polazi od strukture, postaje jasno da se orodnjeno nasilje ne može odvojiti od drugih oblika nasilja koje kapitalizam neprekidno proizvodi i reprodukuje: nasilja eksploatacije, nasilja na temelju rase, seksualnosti, dobi, sposobnosti, građanskog, migrantskog i drugih statusa, ekološkog nasilja, imperijalističkog nasilja...

Ono što, pak, dominira u feminističkom mejnstrimu je diskurs o nasilju nad ženama, pri čemu je prećutna (problematična) pretpostavka da su žene homogenizirana i, prije svega, biologizirana skupina van klasnih situacija i različitih identitetskih subjektivacija, te su sve kao takve podređene tobožnjoj muškoj nadmoći. Takva apstrakcija, na kojoj se zasnivaju brojni feministički pravci, orijentir je za sasvim drugačije politike od onih koje gradi strukturni pristup – za koji ne postoji „muška suprematija“, već postoje *hetero-patrijarhalni odnosi* kao integralni dio kapitalizma. U predavanju ćemo se usredsrediti na strukturni koncept orodnjenog nasilja, potkrepljujući objašnjenja primjerima iz popularne kulture.

Preporuka za čitanje:

Arruzza Cinzia, Bhattacharya Tithi, Fraser Nancy, TEZA 6, od strane 32. do strane 39. U: *Feminizam za 99 %. Manifest*, Zagreb, 2019. Preveli: Karolina Hrga i Martin Beroš. Dostupno na: <https://subversivefestival.com/izdavastvo/manifesti/feminizam-za-99-manifest/>

Solar Maja, „Dekolonijalna feministička teorija nasilja“. *Slobodni Filozofski*, 2022. Dostupno na: <http://slobodnifilozofski.com/2022/11/dekolonijalna-feministicka-teorija-nasilja.html>

Solar Maja, „MeToo u popkulturnim reprezentacijama: lično bez politike“. *Slobodni Filozofski*, 2021. Dostupno na: <http://slobodnifilozofski.com/2021/12/metoo-u-popkulturnim-reprezentacijama-licno-bez-politike.html>

Produblјivanje teme:

Bhattacharya Tithi, „Explaining Gender Violence in the Neoliberal Era“. In: *International Socialist Review*, Issue #9, May 2019. Dostupno na: <https://isreview.org/issue/91/explaining-gender-violence-neoliberal-era>

Bhattacharya Tithi, *Gender, Sexual and Economic Violence in Neoliberalism*. Skripta TV: video-snimak predavanja, 2019. Dostupno na: <https://www.youtube.com/watch?v=PG8bUu8tFZs>

Bhattacharya Tithi, „Socializing Security, Unionizing Work: #MeToo as Our Moment to Explore Possibilities“. In: *Where Freedom Starts. Sex Power Violence #MeToo*. A Verso Report, Verso 2018.

Burke Tarana and Adetiba Elizabeth, „Tarana Burke Says #MeToo Should Center Marginalized Communities“. An interview in: *Where Freedom Starts. Sex Power Violence #MeToo*. A Verso Report, Verso 2018.

Davis Angela, *Women, Race and Class*. Random House, New York, 1981. Prijevod dostupan na: <https://up-underground.com/broj-1/broj-41-42/>

Davis, Angela, *Are Prisons Obsolete?* Seven Stories Press, 2003.

Farr Paddy, „Power and Control: Radical Feminism, State Cooptation and Intersectional Queer Theory in Domestic Violence Praxis“. December, 2019. Dostupno na: https://www.researchgate.net/publication/338545918_Power_and_Control_Radical_Feminism_State_Cooptation_and_Intersectional_Queer_Theory_in_Domestic_Violence_Praxis

Levine Judith and Meiners R. Erica, *The Feminist and the Sex Offender. Confronting Sexual Harm, Ending State Violence*. London, New York: Verso, 2020.

Roberts Adrienne (prikaz Andreje Gregorine + video snimak predavanja), Rodno uvjetovana prekarost privatizirane društvene reprodukcije: rodno uvjetovano siromaštvo i država, Slobodni Filozofski i Skripta TV, 2017.

Smith Sharon, „Capitalism and Sexual Assault. Toward a More Comprehensive Understanding“. In: *Internationalist Socialist Review*, Issue #96, spring 2015. Dostupno na: <https://isreview.org/issue/96/capitalism-and-sexual-assault/index.html>

Solar Maja i Hrga Karolina, „Orodnjeno nasilje kao neraskidiva nit kapitalizma“. Dostupno na: https://www.academia.edu/65320251/ORODNJENO_NASILJE_KAO_NERASKIDIVA_NIT_KAPITALIZMA

Veržes Fransoaz, *Feministička teorija nasilja*. FMK, Beograd, 2022. (u engleskom prevodu: Vergès Françoise *A Feminist Theory of Violence. A Decolonial Perspective*, Pluto Press, 2022.)

Maja Solar

Orodnjeno nasilje: politike (radionica)

U uvodnom dijelu radionice će biti naznačene neke od feminističkih politika kojima bi se adresiralo orodnjeno nasilje, te posebice istaći politika koja bi se organizirala kao antikapitalistička borba svih potlačenih (žena, muškaraca, cis, trans i rodno varijantnih osoba). Potom će se grupa podeliti u manje grupe, kojima će se dodeliti zadaci osmišljavanja predloga akcije za konkretne slučajeve orodnjenog nasilja, s akcentom na antikarceralna rešenja. Na koncu će svi izložiti svoje prijedloge pred cijelom grupom.

Preporuka za čitanje:

Kujundžić Jana, „Teorijska čitanka: Zašto koncept zatvora nije feministički“, *Vox Feminae*, 2021. Dostupno na: <https://voxfeminae.net/pravednost/teorijska-citanka-zasto-koncept-zatvora-nije-feministicki/>

INCITE! Stop Law Enforcement Violence <https://incite-national.org/stop-law-enforcement-violence/>

12 Things To Do Instead of Calling the Cops
<https://ia800800.us.archive.org/1/items/12ThingsToDoInsteadOfCallingTheCops/12things-screen.pdf>

What to do instead of calling the police <https://www.vox.com/2021/4/14/22374196/calling-the-police-violence-alternatives>

Maja Solar je deo uredništva medijskog portala Slobodni Filozofski i članica kolektiva Gerusija. Bavi se društvenom teorijom, aktivizmom i književnošću.

Stipe Ćurković

Nacionalizam: slijepa pjega marksizma?

I velika većina marksista i onih koji ih kritiziraju suglasni su oko jednog: Marx i teorijska tradicija koja se na njega poziva ima i teorijske i političke poteškoće s nacionalizmom. Prva rečenica *Komunističkog manifesta* glasi: „Povijest svih dosadašnjih društava je povijest klasnih borbi.“ Kasnije u *Manifestu* slijede ništa manje ambiciozne teze: kapitalizam u svom pobjedničkom hodu razara sve tradicionalne društvene spona, lojalnosti i predrasude, sve čvrsto pretvara se u dim, kapital ruši sve kineske zidove i prelazi sve državne granice, a ljudi su konačno prisiljeni sagledati svoje odnose kroz prizmu hladne ekonomske računice. A proleter? Proleter nema što izgubiti osim svojih okova. Sve te slike i metafore sugeriraju istu viziju – viziju internacionalizma, kako kapitala, tako i proletarijata. Malo je reći da se to nije obistinilo. Ali stvari su još kompliciranije. U mnogim žurnalističkim spisima i pismima, gdje se uglavnom bavio konkretnim dinamikama historijskih razvoja i političkih borbi, Marx sasvim samorazumljivo uvodi nacionalno pitanje kao bitan faktor političkih borbi, pa tako primjerice opetovano prigovara da se engleska radnička klasa, zbog osjećaja pripadnosti vladajućoj naciji, ne udružuje s irskom, i tako u konačnici samo slabi vlastitu poziciju. Netko zloban bi možda primijetio: proleter nema što izgubiti osim iracionalne ljubavi prema svojoj naciji? U ovom predavanju ću pokušati obrazložiti da u Marxovoj kritici političke ekonomije nalazimo dovoljno teorijskih resursa za razumijevanje nekih bitnih razloga za tu prividnu iracionalnost. To ne znači da u njoj nalazimo potpunu i iscrpnu teoriju i kritiku nacionalizma, svih njegovih aspekata ili razloga njegove tvrdokornosti. Niti je time rečeno da je to sve što nam marksizam i Marx imaju za reći o nacionalizmu. Neki teoretičari nacionalizma nazvali su ga „sekularnom religijom modernosti“. U mjeri u kojoj je to točno, i na nacionalizam bi se morala primijeniti lekcija iz slavnog citata iz *Priloga kritici Hegelove filozofije prava*: „Religijska bijeda je jednim dijelom *izraz* zbiljske bijede, a jednim dijelom *protest* protiv zbiljske bijede. Religija je uzdah potlačenog stvorenja, duša svijeta bez srca, kao što je i duh bezdušnih prilika. Ona je *opijum* naroda.“

Preporuka za čitanje:

Istoimeno 5. poglavlje iz knjige *Kritika nacionalizma* Thorstena Mensea, str. 79-115.

Komentar: Predavanje će se sadržajno fokusirati na aspekte Marxove kritike političke ekonomije koji mogu pomoći razumijevanju nacionalne identifikacije kao izraza interesnih strategija i radnika i kapitala. To znači da neće ostati mjesta za rekapitulaciju recentnijih teorija nacionalizma. A sve i da to želimo, teško da bi jedno predavanje bilo dovoljno. Za

smislenost diskusije zato bi bilo važno da polaznici_e prije predavanja *doista* pročitaju zadani tekst.

Produbljivanje teme:

Thorsten Mense, *Kritika nacionalizma*, Zagreb: Mizantrop, 2021. (Knjiga se može naći u fondu Knjižnica grada Zagreba.)

Gopal Balakrishnan (ur.), *Mapping the Nation*, London/New York: Verso, 1996/2012. (Zbornik sadrži brojne klasične tekstove i autore koji su obilježili teoriju nacionalizma, ali i neke recentnije kritike.)

Tri klasika diskusija o nacionalizmu:

Eric Hobsbawm, *Nations and Nationalism since 1780: Programme, Myth, Reality, Second Edition*, Cambridge: Cambridge University Press, 1992.

Benedict Anderson, *Imagined Communities: Reflections on the Origin and Spread of Nationalism, Second Edition*, London/New York: Verso, 2006.

Ernest Gellner, *Nations and Nationalism*, Oxford: Blackwell, 1983/1997.

Sve tri knjige postoje u prijevodu i dostupne su u fondu KGZ-a:

Eric Hobsbawm, *Nacije i nacionalizam: program, mit stvarnost*, Zagreb: Novi Liber, 1993.

Benedict Anderson, *Nacija: zamišljena zajednica: Razmatranja o porijeklu i širenju nacionalizma*, Zagreb: Školska knjiga, 1990. (Prijevod je rađen po prvom izdanju. Drugo je značajno prošireno.)

Ernest Gellner, *Nacije i nacionalizam*, Zagreb: Politička kultura, 1998.

Dvije monografije o Marxovim i Engelsovim iskazima o nacionalizmu:

Erica Benner, *Really Existing Nationalisms: A Post-Communist View from Marx and Engels*, London/New York: Verso, (1995) 2018.

Kevin B. Anderson, *Marx at the Margins: On Nationalism, Ethnicity, and Non-Western Societies, Expanded Edition*, Chicago/London: The University of Chicago Press, 2016.

Stipe Ćurković je član Centra za radničke studije i urednik teorijskog časopisa *3k: kapital, klasa, kritika*.

Vesna Vuković

Nevolje s klasom: umjetnost i rad

Ideja „svijeta umjetnosti“ predstavlja završni korak u realizaciji projekta autonomije umjetnosti koji je toj ljudskoj djelatnosti priskrbio specifičan status u okvirima kapitalističke proizvodnje. Za razliku od najamnoga, umjetnički se rad smatra slobodnim radom koji nije motiviran novcem, a sam proces stvaranja je fokusiran na vlastito zadovoljavanje i samoafirmaciju, pri čemu stvaratelj zadržava svoju autonomiju. Konačno, proizvodnja se ne kvantificira niti vrednuje finansijskim mjerilima. Stoga i ideja „svijeta umjetnosti“ kao oaze podrazumijeva sferu posve izuzetu iz društvene podjele rada, kao i odmaknutu od političko-ekonomske racionalnosti kojoj su podvrgnuti svi ostali aspekti društvenosti. On je harmonična enklava u kojoj se okupljaju umjetnici i umjetnice, kao ljudi sa zajedničkim interesom (umjetnost), i nadvladava suprotstavljene interese koji presijecaju svijet koji ga okružuje. Problemi ne-umjetničkog svijeta nerijetko su predmetom interesa umjetnika, ali oni prag „svijeta umjetnosti“ prelaze kao izvanjski ili „onostrani“ problemi: njihovi političko-ekonomski uzroci kao da ne presijecaju i ne strukturiraju i taj „umjetnički svijet“.

Toj ćemo arkadijskoj slici umjetničke sfere prići s leđa, u pokušaju da otkrijemo što nam skriva. Polazeći od toga da je umjetnost dio društva, a da je društvo oblikovano klasnim podjelama, razmotrit ćemo kako se specifični odnosi klasnih snaga izvan sfere umjetnosti reproduciraju u njoj. Zapitat ćemo se i kakve su veze umjetnosti s antikapitalističkim borbama u „vanjskom“ svijetu i kolika je njezina društvena moć, te sagledati kakve su mogućnosti i poteškoće umjetničkog organiziranja.

Preporuka za čitanje:

Davis, Ben: „Devet i pol teza o umjetnosti i klasi“, u: *Radna bilježnica Političke škole za umjetnike i sve zainteresirane* (Zagreb: BLOK, 2017). Dostupno na:
http://blok.hr/system/publication/pdf/15/Radna_Biljeznica_Politicke_skole_2017.pdf

Produblјivanje teme:

Bürger, Peter, *Teorija avangarde*, Zagreb: Antibarbarus, 2007.
Ćurković, Stipe, „Heteronomija rada/autonomija estetskog“, Frakcija 60/61, Zagreb: CDU, 2012.
Morris, William, *O umjetnosti i socijalizmu*, Zagreb: BLOK, 2019.
Pantić, Rade, *Umetnost skozi teorijo*, Ljubljana: Založba /*cf., 2021.
Praznik, Katja, *Art work: invisible labour and the legacy of Yugoslav socialism*, Toronto: University of Toronto Press 2021.

Šuvar, Stipe, *Kultura i politika*, Zagreb: Globus, 1980.

Vesna Vuković je kustosica i istraživačica u području društveno angažirane umjetnosti i prevoditeljica. Suosnivačica i članica kustoskog kolektiva BLOK, s kojim je realizirala više projekata, izložbi, istraživanja i publikacija. Kao vanjska suradnica predavala je na Akademiji likovnih umjetnosti u Zagrebu i Umjetničkoj akademiji u Splitu, te u nizu izvaninstitucionalnih obrazovnih programa: Politička škola za umjetnike, Kulturpunktova novinarska škola i Ženski studiji. U 2013. bila je stipendistica Akademije Solitude u Stuttgartu. Dugogodišnja suradnica na HR3 kao kritičarka i prevoditeljica te autorica emisije Stvarnost prostora (2013-2019). Tekstove objavljuje u stručnim publikacijama u zemlji i inozemstvu. Urednica više publikacija u području suvremene umjetnosti, a od 2018. BLOK-ove biblioteke Tendencija, usmjerene na marksistički pristup umjetnosti.

Andrea Vuljević

Koliko je u kapitalizmu osoba s invaliditetom?

Sva su tijela neminovno podložna bivanju onemogućenima jer su trošna, sklona zamoru i ranjavanju na međusobno isprepletenim psihološkim i fizičkim razinama. Društveni odnosi u kapitalizmu omogućuju eksploataciju naših tijela, što – uz prekarnost i smanjenje prilika za odmor, regeneraciju i rekuperaciju koje su potrebne za njihovo održavanje – prouzrokuje oboljenja, invaliditete i psihosomatske smetnje, narušavajući pritom i naše mentalne kapacitete. Organizacija rada prema produktivističkoj logici stvara ejblističke režime (*ableist regimes*) tj. normative mogućnosti koje su veoma labilne za sve društvene skupine, ne samo za osobe s vidljivim invaliditetom. Ako (ne)mogućnosti (*[dis]abilities*) razmatramo kao društvenu kategoriju koja je uvjetovana materijalno-ekonomskim prilikama/uvjetima, uzrok opresije nenormativnih tijela je akumulacija kapitala. Mapiranje koncepta invaliditeta kroz ejblističke režime ima moć u prokazivanju, ali i transformiranju struktura koje ih proizvode.

Preporuka za čitanje:

Vuljević, Andrea (2020). [Ejblistički režimi u kapitalizmu \(slobodnifilozofski.com\)](https://slobodnifilozofski.com)

Produblјivanje teme:

Jaffe Aaron, *Social Reproduction Theory and the Socialist Horizon: Work, Power and Political Strategy*. Pluto Press, 2020. 52 – 58.

Sébastien Rioux, "Embodied contradictions: Capitalism, social reproduction and body formation" *Women's Studies International Forum* 48 (2015) 194-202

Ellen Clifford, [\(1\) The Capitalist War Being Waged on Disabled People | Downstream - YouTube](#)

Frazer-Carroll, Micha (2021). [Yes, Mental Health Counts As Disability | Novara Media](#)

Rosa, Sophie K (2021). [Prava seksualnih radnica_ka su prava osoba s invaliditetom \(slobodnifilozofski.com\)](#)

Andrea Vuljević je članica uredništva portala Slobodni Filozofski gdje se pretežito bavi temom ejblizma (kroz teoriju socijalne reprodukcije).

Vir Lev

O čemu govorimo kada govorimo o trans genocidu

U Sjedinjenim Američkim Državama je u samo četiri mjeseca 2023. godine u 49 saveznih država dostavljeno više od pet stotina prijedloga anti-trans zakona, od kojih su u trenutku pisanja ovoga sažetka usvojena njih 54. Primarni cilj većine dotičnih zakona je zabrana rodno afirmirajuće zdravstvene skrbi, prvenstveno za maloljetne trans osobe, a dobna granica nerijetko se podiže do 26. godine života. Na federalnoj razini posebno je zabrinjavajuć prijedlog *Women's Bill of Rights*, povelje kojom se spol pripisan pri rođenju definira kao neizmjenjiv. Početkom godine Velika Britanija blokirala je škotski zakon o samoodređenju, čiji je cilj bio olakšati pravno prepoznavanje roda za trans osobe, a britanski ministri razmatraju izmjenu *Zakona o ravnopravnosti iz 2010. godine*, kojom bi se pojam „spol” redefinirao tako da se odnosi isključivo na spol pripisan pri rođenju. U Hrvatskoj se zasad ne mijenjaju zakoni, no u saboru je u veljači održana tematska sjednica „o mogućim uzrocima i kliničkim posljedicama porasta broja transrodne djece i mladih u Republici Hrvatskoj”, a anti-trans narativi u medijima podbočeni su i dodjelom javnih sredstava za novinarski projekt udruge U ime obitelji koji se ima baviti „epidemijom transseksualizma u Hrvatskoj i svijetu”. Zašto je pitanje transrodnosti toliko popularno u političkim raspravama diljem svijeta? Kakav utjecaj relativizacija ljudskih prava trans osoba ima na ostatak društva, posebice druge marginalizirane skupine? Aktivisti se uslijed jačanja anti-trans zakonodavstva i kontinuiranog porasta nasilja u svim domenama života sve češće referiraju na „trans genocid”, no je li riječ o pukoj hiperboli?

Produbljanje teme:

Sonja Sajzor, [Šta je transrodnost](#)

Mia Gonan, [Kapital i transrodnost](#)

Lina Gonan, Mia Gonan, [Transfobija i ljevica](#)

Lina Gonan, Mia Gonan, Nina Čolović, [Feminizam i transfobija](#)

Vir Lev, [Da sam, da sam, da sam žensko, ne bih bio muško](#)

Vir Lev, [O rodu, jeziče, da ti pojem](#)

Paola Yo, [Višestruke opresije transrodnih Roma i Romkinja](#)

Kevin Henderson, [J.K. Rowling i bjelačka supremacistička historija „biološkog spola”](#)

ContraPoints (Natalie Wynn), [Gender Critical](#)

PhilosophyTube (Abigail Thorn), [Identity: A Trans Coming Out Story](#)

Judith Butler, [Judith Butler on JK Rowling, trans rights, feminism and intersectionality](#)

Vir Lev je prevoditelj i član uredništva Slobodnog Filozofskog.